

The relationship of objects and subjects ensuring public safety

Isamiddin ISMAILOV ¹ Maruf KHOLMATOV ²

University of Public Safety of the Republic of Uzbekistan

ARTICLE INFO

Article history:

Received July 2022
Received in revised form
20 July 2022
Accepted 25 August 2022
Available online
15 September 2022

Keywords:

society, public safety,
ensuring public safety,
object, subject, relationship.

ABSTRACT

In this article, views on interaction of objects and subjects of public safety were discussed, and such concepts as "society", "security", "ensure", "object", "subject", "relationship", "public safety", "ensuring public safety" were etymologically analyzed. National interests were taken into account, which serve to ensure a clear and complete coverage of facilities to ensure public safety. Approaches of studying the concept of "public safety" were studied in course of the research. The work of improving public security system carried out in our country, which serves to ensure a peaceful and peaceful life of the population, as well as sustainable development in society was reviewed. Conclusions were drawn on studying objects and subjects of public safety on the basis of existing approaches, rules, opinions and comments in theory of security, divided into general, special and particular types.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss8/S-pp163-170>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектлари ва субъектларининг ўзаро алоқадорлиги

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

жамоат, жамоат
хавфсизлиги, жамоат
хавфсизлигини
таъминлаш, объект,
субъект, алоқадорлик

Ушбу мақолада жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектлари ва субъектларининг ўзаро алоқадорлиги тўғрисида фикр юритилган бўлиб, "жамоат", "хавфсизлик", "таъминлаш", "объект", "субъект", "алоқа", "жамоат хавфсизлиги", "жамоат хавфсизлигини таъминлаш" каби тушунчалар этимологик жиҳатдан таҳлил қилинди. Шунингдек, жамоат хавфсизлигини таъминлаш

¹ Doctor of Law, Professor, University of Public Safety of the Republic of Uzbekistan

E-mail: isomiddinosmoilov@gmail.com

² Independent researcher, University of Public Safety of the Republic of Uzbekistan

E-mail: Lan_991@mail.ru

объектларини аниқ ва тўлиқ қамраб олишга хизмат қиладиган миллий манфаатлар кўриб чиқилди. Тадқиқотлар давомида “жамоат хавфсизлиги” тушунчасини тадқиқ қилиш бўйича ёндашувлар ўрганилди. Мамлакатимизда аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини ҳамда жамиятда барқарор тараққиётни таъминлашга хизмат қилиб келаётган жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимини такомиллаштириш борасида олиб борилаётган ишлар кўриб чиқилди. Хавфсизлик назариясида мавжуд ёндашув, қоида, фикр ва мулоҳазалар асосида жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектларини умумий, махсус ҳамда хусусий турларга ажратган ҳолда ўрганиш юзасидан хулосалар қилинди.

Взаимоотношение объектов и субъектов обеспечения общественной безопасности

Ключевые слова:

общество, общественная безопасность, обеспечение общественной безопасности, объект, субъект, взаимоотношение

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены взгляды на взаимодействие объектов и субъектов обеспечения общественной безопасности, а также были этимологически проанализированы такие понятия, как «общество», «безопасность», «обеспечение», «объект», «субъект», «взаимоотношение», «общественная безопасность», «обеспечение общественной безопасности». Были учтены национальные интересы, которые служат достижению четкого и полного охвата объектов для обеспечения общественной безопасности. В ходе исследования были рассмотрены подходы к изучению понятия «Общественная безопасность». Была рассмотрена, проводимая в нашей стране, работа по совершенствованию системы обеспечения общественной безопасности, которая служит обеспечению мирной и спокойной жизни населения, а также устойчивому развитию общества. Были сделаны выводы по изучению объектов и субъектов обеспечения общественной безопасности на основе существующих подходов, правил, мнений и комментариев в теории безопасности, разделенных на общие, специальные и частные виды.

Жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жамоат хавфсизлигини таъмишлаш, шу жумладан, уларнинг объект ва субъектлари бир-бири билан узвийликда, шунингдек, жамият ижтимоий ҳаётининг барча соҳаларидаги муносабатлар билан боғлиқ ҳолда ижтимоий-гуманитар ва ҳуқуқий фанлар томонидан комплекс ўрганилишини тақозо этаётган ҳамда бугунги кунда муомалада жуда ҳам кўп қўлланилаётган мураккаб тизим ҳисобланади. Шунинг учун ҳам “миллий хавфсизликни таъминлаш назарияси – миллий манфаатлар, инсон, жамият ва давлатнинг турли хил тажовуз ва таҳдидлардан ҳимояланганлик ҳолатини ўрганувчи фундаментал фанларнинг предметлараро йўналишидир” [1, б. 337].

Жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектлари ҳамда уларнинг алоқадорлиги ҳақида фикр юритганда, авваламбор, биз кўриб чиқаётган мавзунинг таркибини ташкил этувчи “жамоат”, “хавфсизлик”, “таъминлаш”, “объект”, “субъект”, “алоқа” каби сўзларнинг этимологик маъносига мурожаат қилишимиз мақсадга мувофиқ.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатига мувофиқ: “жамоат – арабча сўз бўлиб, бирлашма, уюшма, гуруҳ, кўпчиликка, яъни оммага тегишли” [2, б. 68]; “хавфсизлик – бу хавф-хатарнинг йўқлиги, хавф бўлмаган ҳолат” [3, б. 372]; “таъминлаш – ўзаги арабча “таъмин” сўзидан олинган бўлиб, таъмин қилмоқ, бирор нарсанинг амалга ошиши, рўёбга чиқиши, муҳайё бўлиши учун зарур шароит яратмоқ” [3, б. 28] маъноларини англатади.

Энциклопедик луғатларда кўрсатилганидек: “объект (лот. *objectum* – нарса) – субъектга, инсоннинг амалий ва билиш фаолияти, шунингдек, қонун билан муҳофаза қилинадиган ижтимоий муносабатларга қарши қаратилган объектив реаллик (ҳуқуқда)” [4], “субъект (лот. *subjectum* “тагида ётувчи; асосида мавжуд”) – фаолиятни, онгни ва билишни олиб юрувчи; шахс, ташқи дунёни (объект) ва унга ўзининг амалий фаолияти билан таъсир қилувчи; ўрганилаётган ёки ўзгартирилаётган объектга қарши қўйилаётган инсон ёки шахслар бирлашган гуруҳ (масалан, илмий жамоа), жамият, маданият ёки ҳатто бутун инсоният” [5].

Ҳуқуқ назариясида, хусусан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш асослари фанида жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг асосий “объектларига: шахс – унинг ҳуқуқ ва эркинликлари; жамият – унинг моддий ва маънавий бойликлари; давлат – унинг конституцион тузуми, суверенитети ва ҳудудий яхлитлиги кириши”, “субъекти бўлиб, бу соҳада давлат ҳокимияти органлари орқали фаолиятни амалга оширувчи давлат ҳисобланиши” эътироф этилади [6]. Бошқа бир манбадаги миллий хавфсизлик назариясида: “шахс(унинг ҳуқуқ ва эркинлиги), жамият(моддий ва маънавий бойликлари), давлат(унинг конституциявий тузуми, суверенитети ва ҳудудий яхлитлиги) асосий объект”, “миллий хавфсизлик соҳасидаги функциясини қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти органлари орқали амалга оширувчи давлат асосий субъект” этиб белгиланган [1, б. 20].

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида “алоқа – арабча сўз бўлиб, боғланиш, муносабат”, “алоқадор – муносабати, алоқаси бўлган; дахлдор” [7, б. 74] маъносини англатади.

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясида жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектлари алоҳида ажратиб кўрсатилмаган бўлса-да, лекин бу соҳада фаолиятни амалга оширувчи субъектлар сифатида махсус ваколатга эга бўлган органлар ҳамда мазкур жараёнда иштирок этувчилар аниқ белгиланган.

Миллий хавфсизликнинг асосий йўналишларидан бири ҳисобланган жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектларини аниқ белгилашда “жамоат хавфсизлиги” ва “жамоат хавфсизлигини таъминлаш” тушунчалари ҳақидаги биринчидан, ҳуқуқ назариясидаги мавжуд ёндашувлар ва қарашлар, иккинчидан, миллий ҳуқуқ тизимидаги уларга берилган таърифлар, учинчидан, мазкур соҳадаги амалий фаолият асос бўлади.

Тадқиқотларда, “жамоат хавфсизлиги” тушунчасини тадқиқ қилишга турлича ёндашув бўлганлиги ва таърифлар берилганлиги эътироф этилади [8]. Ягона ёндашув ва таърифларнинг мавжуд эмаслиги объектив (табiiй) ҳолат бўлиб, у биринчидан,

тадқиқот ўтказилган даврга хос бўлган хусусиятлар билан, иккинчидан, тадқиқот билан қамраб олинган объект ва предметларнинг ҳолати билан, учинчидан, бу соҳадаги давлат сиёсати ва жамият эҳтиёжи билан боғлиқдир. Мазкур ёндашув ва таърифлар албатта, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларидаги муносабатлар натижаси сифатида “жамоат хавфсизлиги”ни ўта таъсирчан ва ўзгарувчан, шу билан бир вақтда, жамият ва унинг барча таркибий қисмларига ҳам ўз таъсирини ўтказувчи мураккаб тизим сифатида ҳар томонлама ва мукамал ўрганиш имконини беради.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки, жамоат хавфсизлигининг объектлари ва субъектларини “жамоат хавфсизлиги”, “жамоат хавфсизлигини таъминлаш” ва улар билан боғлиқ бўлган тушунчалар ҳақидаги фикрларга, шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг Жамоат хавфсизлиги концепциясидаги: а) асосий тушунчалар; б) жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги миллий манфаатлар; в) давлат сиёсатининг асосий йўналишлари; г) принциплари; д) уни таъминлаш тизими ҳақидаги қоидаларга; е) шунингдек, бугунги кунда Ўзбекистонда жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар бўйича қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга; ж) бу соҳадаги амалиёт таҳлиллари натижаларига асосланган ҳолда ёритишни тақозо этади.

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясига мувофиқ:

жамоат хавфсизлиги – жамиятнинг қонунга хилоф тажовузлар, ижтимоий ва миллатлараро низолар, фавқулодда вазиятлар ва бошқа таҳдидлардан (кейинги ўринларда – таҳдидлар) ҳимояланганлик ҳолати бўлиб, у жамиятнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади ҳамда инсоннинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари рўёбга чиқарилишини таъминлайди;

жамоат хавфсизлигини таъминлаш – давлат томонидан жамиятни таҳдидлардан ҳимоя қилиш учун белгиланадиган ҳамда доимий равишда такомиллаштириб бориладиган сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий ва бошқа комплекс ташкилий чора-тадбирларни қамраб олувчи яхлит тизим [9].

Жамоат хавфсизлигини таъминлаш давлатнинг, хусусан, унинг органларининг бир-бири билан узвий боғлиқ бўлган: а) фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкани, конституциявий тузумни, давлат суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш; б) қонун устуворлигини, шахс, жамият ва давлатнинг хавфсизлигини, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикасини таъминлаш; в) жамоат тартибини сақлаш, фавқулодда вазиятлар оқибатларини бартараф этиш, давлат объектларини, ўта муҳим, тоифаланган объектларни кўриқлаш [10; 11; 12] ва бошқа шу каби асосий вазифаларни амалга оширишни назарда тутати. Мазкур вазифалар биринчидан, жамиятдаги ижтимоий муносабатларни самарали тартибга солиш; иккинчидан, хавфсиз бино, иншоот, тармоқ ва ҳудудларни барпо этиш; учинчидан, объектив ва субъектив хусусиятга эга бўлган ички ҳамда ташқи таҳдид ва тажовузларнинг олдини олиш, зарарсизлантириш, бартараф этишга қаратилган комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш орқали таъминланмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, жамоат жавфсизлигини таъминлаш объектларини аниқ ва тўлиқ қамраб олишга бу соҳасидаги миллий манфаатлар:

- жамиятда ижтимоий-сиёсий барқарорликни таъминлаш;

- аҳолининг ҳуқуқий онги ва сиёсий-ҳуқуқий маданиятини, сиёсий ҳамда ижтимоий фаоллиги, фуқаролик масъулиятини ошириш асосида мамлакатда ҳуқуқий жамиятни барпо этиш ва мустаҳкамлаш;

- ҳуқуқий демократик давлат ва кучли фуқаролик жамиятини қуриш, давлат ва жамият бошқаруви тизимини мустаҳкамлаш, давлат ва жамият ишларини бошқаришда жамоатчилик иштирокини кенгайтириш;

- мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида ўзини-ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлар, оммавий ахборот воситаларининг фаол ва бунёдкор ролини, жамият ва давлатнинг ўзаро ҳамкорлиги самарадорлигини ошириш;

- жамиятда миллатлараро ва динлараро муносабатларни, диний бағрикенглик маданиятини, дўстлик, ўзаро ҳамкорлик ва гуманизмни ҳар томонлама мустаҳкамлаш;

- дунёда доимий равишда кечаётган ўзгаришлар ва улар билан боғлиқ реал ҳамда эҳтимолий таҳдидлар шароитида жамиятнинг ўзлигини (тили, маданияти, ижтимоий тузилиши, миллий ўзига хослиги ва динини), яъни ўзини-ўзи сақлаб қолиш қобилияти ва салоҳиятини мустаҳкамлаш [9] асос бўлиб хизмат қилади.

Тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, мустақиллик йилларида жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимини такомиллаштириш борасида салмоқли ишлар амалга оширилди. Айниқса, Ҳаракатлар стратегиясига асосан, жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимини ислоҳ қилиш бўйича қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ “Хавфсиз туризм” [13; 14], “Хавфсиз шаҳар” [15], “Хавфсиз пойтахт” [16], “Одоб ва хавфсиз маҳалла” [17] концепцияларининг босқичма-босқич амалга оширилаётганлиги, “минтақа хусусиятлари” [18], ягона “пойтахт тамойили”, “хавфсиз таълим муассасаси” [19] тамойиллари, “хавфсиз хонадон”, “хавфсиз ҳовли” [20] тизими, “фуқаробай”, “оилабай”, “маҳаллабай” ишлаш тизимлари [21; 22; 23, б. 87], “худуд методикаси” [24] асосида ташкил этишнинг жорий этилаётганлиги мамлакатимизда аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини ҳамда жамиятда барқарор тараққиётни таъминлашга хизмат қилиб келмоқда.

Мамлакатимизда жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг яхлит тизими шаклланган бўлиб, унинг таркибида 2017 йил август ойида Миллий гвардия мамлакат Қуролли Кучларининг мустақил кўшин тури сифатида ташкил этилди [25], 2020 йил 18 ноябрда “Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди [11], шунингдек, 2018 йил 1 июлдан уларнинг ички ишлар органлари билан ҳамкорликда [16], Ўзбекистон Республикасининг Жамоат хавфсизлиги концепциясига мувофиқ эса ўзларига бириктирилган объект ва худудларда жамоат тартиби ҳамда хавфсизлигини таъминлашдаги фаолияти босқичма-босқич йўлга қўйилмоқда [9].

Тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимида амалга оширилаётган ислохотлар талабларидан келиб чиққан ҳолда жамоат хавфсизлигининг объектлари ва субъектлари ўзаро алоқадорлигини қуйидагиларда кўриш мумкин:

а) ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларида вужудга келадиган муносабатлар, шу жумладан, барча тармоқ, тизим, объект ва худудларда хавфсизлик талаб ва қоидаларини ўрнатиш, уларга риоя этилишини таъминлаш жараёни, шунингдек, уларнинг тўлиқ ва самарали тартибга солинмаслиги ёки амалга оширилмаслиги ҳамда табиий ва экологик жараёнлар натижаси(оқибати)да келиб чиқадиган таҳдид ва тажовузлар жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ҳисобланади;

б) ушбу йўналишларда содир этилган маъмурий ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар учун айбдорларга нисбатан жавобгарлик муқаррарлигини таъминлаш бўйича фаолият олиб борувчи ваколатли давлат органлари, уларнинг мансабдор шахслари ҳамда иштирок этувчи фуқаролик жамияти институтлари ва фуқаролар жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг субъектлари ҳисобланади;

в) жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектларининг ҳақиқий ҳолатини билиш бир томондан уларга таъсир этиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи субъектлар таркибини, вазифа ва ваколатларини аниқлаштиришга, иккинчи томондан, уларнинг фаолияти самарадорлигини ошириш ва бугунги кун талабларига жавоб бера оладиган тизим яратиш истиқболларини белгилашга хизмат қилади;

г) жамоат хавфсизлигини таъминлаш субъектлар тизими, вазифа ва ваколатларини, шунингдек, фаолият йўналишларининг ҳақиқий ҳолатини билиш жамиятдаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишдаги бўшлиқ ва зиддиятларни барараф этиш, барча соҳа, тизим, объект ва ҳудудларда хавфсизлик талаб ва қоидаларини, уларни ўрнатиш ҳамда уларга риоя этиш жараёнини, шунингдек, мавжуд тажовуз ва таҳдидларни ўз вақтида аниқлаш, олдини олиш, зарарсизлантириш, бартараф этиш, уларга қарши курашнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш бўйича комплекс чора-тадбирлар ишлаб чиқиш имконини беради.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, хавфсизлик назариясидаги ёндашув, қоида, фикр ва мулоҳазалардан, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепцияси ва уни амалга ошириш стратегиясини, шунингдек, Тараққиёт стратегиясига мувофиқ белгиланган 100 мақсадни амалга ошириш бўйича белгиланган комплекс чора-тадбирлардан келиб чиққан ҳолда жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектлари шартли равишда бир-бири билан боғлиқ бўлган:

а) ижтимоий муносабатлар – умумий; бино, иншоот, тармоқ ва ҳудудлар – махсус; таҳдид ва тажовузлар, уларнинг сабаб ва шароитлари ҳамда манбалари – хусусий объектларга;

б) давлатнинг жамоат хавфсизлиги соҳасидаги сиёсатини белгиловчи – умумий; бино, иншоот, тармоқ ва ҳудудларда хавфсизлик талаблари ва қоидаларига риоя этишни таъминлаш бўйича давлат сиёсатини амалга оширувчи – махсус; таҳдид ва тажовужлардан ҳимоя қилишни таъминлаш бўйича давлат сиёсатини амалга оширувчи – муҳофаза қилувчи субъектларга ажратган ҳолда ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Общая теория национальной безопасности / Под общ. ред. А.А. Прохожева. – М.: Издательство РАГС, 2005. – 344 с.

2. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 га яқин сўз ва сўз бирикмаси. Ж. II. Е-М / Масъул муҳаррир А.Мадвалиев. – Т.: “O`zbekiston nashriyoti” давлат унитар корхонаси, 2020. – 672 б.

3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 га яқин сўз ва сўз бирикмаси. Ж. IV. Тартибот – Шукр / Масъул муҳаррир А.Мадвалиев. – Т.: “O`zbekiston nashriyoti” давлат унитар корхонаси, 2020. – 608 б.

4. Объект [Электрон манба] // URL: <https://huquqiportal.uz/ru/dictionary/index?alphabet=%D0%9E&page=6&per-page=10> (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).

5. Субъект (философия) [Электрон манба] // URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Субъект_\(философия\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Субъект_(философия)) (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).

6. Субъекты и объекты обеспечения общественного порядка и общественной безопасности [Электрон манба] // URL: https://studme.org/256674/pravo/subekty_obekty_obespecheniya_obschestvennogo_poryadka_obschestvennoy_bezopasnosti (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).

7. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 га яқин сўз ва сўз бирикмаси. Ж. I. А – Д / Масъул муҳаррир А.Мадвалиев. – Т.: “O`zbekiston nashriyoti” давлат унитар корхонаси, 2020. – 680 б.

8. Жолдасов А. Ф. Жамоат хавфсизлиги: тушунчаси, таърифи ва ўзига хос хусусиятлари // Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. 12. – С. 1163-1174.

9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақида”ги ПФ-27-сонли Фармони [Электрон манба] // URL: <https://lex.uz/pdfs/5749291> (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).

10. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 16 сентябрдаги “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги ЎРҚ-407-сонли Қонуни. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 14.03.2022 й., 03/22/759/0213-сон.

11. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 18 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси тўғрисида”ги ЎРҚ-647-сонли Қонуни. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 19.11.2020 й., 03/20/647/1569-сон.

12. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 5 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Давлат хавфсизлик хизмати тўғрисида”ги ЎРҚ-471-сонли Қонуни. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон.

13. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 23 ноябрдаги “Бухоро, Самарқанд, Хива ва Шаҳрисабз шаҳарларида хавфсиз туризмни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 939-сонли қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 08.07.2020 й., 09/20/429/1039-сон.

14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 мартдаги “Транспорт ва туризм объектларида жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг самарали тизимини жорий этишга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4229-сонли қарори. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 15.01.2022 й., 06/22/52/0029-сон.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 августдаги “Ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида лойиҳа бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3245-сонли қарори [Электрон манба] // URL: <https://lex.uz/docs/3324016> (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 июндаги “Тошкент шаҳрида жамоат тартибини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жинойатчиликка қарши курашиш самарадорлигини ошириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3786-сонли қарори. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.12.2021 й., 06/21/27/1116-сон.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 18 февралдаги “Жамиятда ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштириш, маҳалла институтини янада қўллаб-қувватлаш ҳамда оила ва хотин-қизлар билан ишлаш тизимини янги даражага олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5938-сонли Фармони. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2022 й., 06/22/113/0330-сон.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 майдаги «Тошкент вилоятида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари куч ва воситаларини бошқаришнинг сифат жиҳатдан янги тизимини жорий этиш тўғрисида»ги ПҚ-4343-сонли қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 02.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 мартдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сонли Фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.03.2021 й., 06/21/6196/0240-сон.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 2 апрелдаги «Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича кўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-5050-сонли қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 02.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон.

21. “Энди маҳаллада “фуқаробай” ишлаймиз” – Шавкат Мирзиёев [Электрон манба] // URL: <https://kun.uz/49206105> (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).

22. Маҳаллабай ишлаш тизимининг моҳияти нимада? Унинг амалий самаралари қандай? – Вазир шу билан боғлиқ долзарб саволларга батафсил жавоб қайтарди [Электрон манба] // URL: <https://xs.uz/uzkr/post/mahallabaj-ishlash-tizimining-mohiyati-nimada-uning-amalij-samaralari-qandaj-vazir-shu-bilan-bogliq-dolzarb-savollarga-batafsil-zhavob-qajtardi> (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).

23. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятларни жилавлаш бўйича “фуқаробай”, “оилабай” ва “маҳаллабай” ишлаш тизимини ташкил этиш методикаси: Ўқув-методик қўлланма / М.З. Зиёдуллаев, А.С. Турсунов, А.Ш. Муродов ва бошқ. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2021. – 125 б.

24. Ички ишлар органлари - халққа яқин, халқ билан бирга – Пўлат Бобожонов, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазири, генерал-лейтенант. “Янги Ўзбекистон” ижтимоий-сиёсий газетаси, № 211 (467), 2021 йил 23 октябрь.

25. O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi [Электрон манба] // URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/O%CA%BUzbekiston_Respublikasi_Milliy_gvardiyasi (мурожаат этилган вақт 10.08.2022 й.).